

**ЛИСТИ ЮРІЯ СТЕФАНИКА:
«КОЖНИЙ МУСИТЬ ВИЙТИ НА СВОЮ ГОЛГОТУ САМ»...**

Є. М. Баран

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української літератури Інституту філології;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. 0673094151*

Письменницький епістолярій – це не тільки погляд “за куліси” інтимного життя письменника чи матеріал до біографії. Це ще й тест на культуру спілкування із сучасниками і нащадками. Такий собі своєрідний тест на мистецьку справжність. Не кожен з літераторів витримує його. Серед українських письменників одним із найяскравіших і найталановитіших епістолярних документів є листування Василя Стефаника. І хоча ми не маємо і, напевне, ще довго не матимемо повного зібрання творів цього письменника, у тому числі не можемо зібрати докупи епістолярну спадщину “*мужицького Бетговена*”, але листи письменника давно привертають увагу дослідників літератури. Чи не першим у цьому ряді літературознавчого препарування інтимного світу письменника був наймолодший син Василя Стефаника – Юрій Стефанік (24 липня 1909 – 25 квітня 1985), який ще в далекому 1938 році опублікував свою розвідку «*Дещо про листування Василя Стефаника*», в якій розглянув батькові листи і вперше навів фрагмент однієї політичної промови 1909 року, яка привідкриває вічну драму українського письменства: “*А я вже стільки бив головою об мур мужицької впертості, і мур стоїть, як стояв, а я ходжу з розбитою головою і закривавленим серцем. І нам, що вас любимо і для вас працюємо, лишається одно: або з вас мужиків зробимо народ, або упадем*” [цит.: **Юрій Стефанік. Роздуми про батька. – Київ: Криниця, 1999. – С. 29**].

Доля синів Стефаника по-своєму трагічна. Колись Василь Стефанік сказав їм: “*Нещасні ви! Ціле своє життя будете в моїй тіні, ціле життя будете моїми синами*”. Подібна доля чекала й синів Івана Франка (Тараса і Петра), бо суспільний стереотип і досі розглядає їх як вторинний культурний матеріал. Тоді як Стефаники, кожен на своєму місці, були непересічними особистостями. Навіть Кирило, якого вважали найслабшою “*ланкою стефаніківського роду*”, володів літературним хистом, про що свідчать фрагменти його листів і спогади про батька, а Юрій Стефанік про свого брата писав таке: “*Іскра письменницького таланту в нього напевно є, тільки чомусь утонула в русівському болоті. Шкода!*” [Юрій Стефанік. **Роздуми про батька. – С. 187**]. Федір Погребенник у передмові до вибраного Юрія Стефаника справедливо резюмував: “*Кожен із трьох синів – це чітко окреслені індивідуальності зі своїм характером, світосприйняттям, долею, не раз трагічною. Си-*

нів об'єднував великий пієтет до батька як письменника і громадянина, постійна турбота про збереження спадщини батька, гідне пошанування його імені” [Юрій Стефанік. *Роздуми про батька*. – С. 5].

Літературно-критична і літературознавча спадщина Юрія Стефаніка, зібрана ним у томі «*Моїм сином, моїм приятелем*» (Едмонтон-Торонто, 1981) і видана тиражем аж в 300 примірників, з авторською приміткою: “Книжка ціни не має, бо в продажі її не буде” [Клиновий Ю. *Моїм сином, моїм приятелем*. – Едмонтон-Торонто, 1981. – 616 с. – С. 613 // режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2371/file.pdf>], давно стала раритетом. Так само вже є раритетним і видання вибраних статей про Василя Стефаніка і листів, підготовлене Федором Погребенником у 1999 році. Коли в липні 2009 року я з краєзнавцем Теофілом Виноградником (1932-2010) їздили у Русів на столітній ювілей Юрія Стефаніка, то говорили про потребу перевидання книги, але, на жаль, далі розмов справа не зрухалася.

2010 року у Снятині вийшла книга вибраних листів Юрія Стефаніка і спогадів про нього [Далеко від Батьківщини / Укладач, автор переднього слова і коментарів Марія Косменко. – Снятин: Прут Принт, 2010. – 104 с.]. Щоправда, заявлених коментарів у книзі немає, бо важко за такі прийняти анотаційну сторінку, яка передувала публікації листів. Серед адресатів Юрія Стефаніка названо П. Лазаровича, П. Кравчука. Чомусь опущене ім'я Віри Вовк, Олекси Мальченка (Ізарського), Д. Нитченка, Г. Костюка, Ю. Бойка, В. Ленцика. Два листи до Юрія Стефаніка, підписані “Іван і Міла” та “Щиро Ваші (Падох)” взагалі не ідентифіковані. У цьому сенсі видання Федора Погребенника якісніше, хоча теж контекст листування фактично опущений.

Опубліковані листи Юрія Стефаніка можна поділити на три блоки: листи до рідних (батько, брат Семен, Кирило, тітка Олена Плешкан, всіх 50 листів), листи до приятелів (усіх 8 листів), листи до Федора Погребенника (усіх 19 листів). Окремий блок складають 13 листів до Юрія Стефаніка. У виданні Федора Погребенника подаються 9 листів до батька, з яких в одному допущена помилка датування (8 квітня 1936 р.), тоді як в снятинському виданні подається дата 8 червня 1936 р. (що відповідає змістові листа і логіці викладених подій). З 4 листів до брата Кирила два нових, не подані в снятинському виданні – від 30 вересня 1937 р., 3 січня 1980 р. З двох листів до Олени Плешкан – один новий лист, датований квітнем 1938 року. Таким чином маємо на сьогодні опубліковані 53 листи до рідних. А всіх листів – 80. Федір Погребенник у коментарях до видання вибраних статей і листів Юрія Стефаніка зазначав: “Основна ж частина епістолярної спадщини зберігається в архіві Ю. Стефаніка (м. Оттава, Канада). Сумарно вони описані в бібліографічному описі канадського вченого-архівіста М. Момрика”* [Юрій Стефанік. *Роздуми про батька*. – С. 206].

* Див.: Момрик М. Українські архівні збірки при Національному архіві Канади // Архіви України. – 1995. – № 1/3. – С. 79-87.

У своїй статті я розгляну тільки листи до батька, Василя Стефаника – 22 листи.

Перший лист до батька датований 5 лютого 1922 року з Коломиї. 13-літній підліток вибачається перед батьком за гімназійну неуспішність: *“Дорогі Тату! Страшно мені прикро, що маю таке зле свідоцтво, бо аж сім двійок мені дали. Не гнівайтеся на мене тату, бо тут не лиш моя вина, але і професори мене скривдили дуже. [...] Я на другий піверік буду старатися всьо поправити (...)”* [*Далеко від Батьківщини. – С. 8*]. І підпис: *“Здоровлю щиро Вас. Юрко Стефаник”* [*Там само*].

Зверніть увагу на звертання і підпис. Така форма збережена впродовж усього листування. Вже у цих перших листах відчитується внутрішня самоповага, чесність і любов до батька. Все життя Юрій Стефаник дотримувався батькового побажання, написаного на книзі власних творів, з якою син поїхав у далеку Канаду: *“Найдорожчому Юркові в смутку прощання і в каліцтві. Будь щасливий і чесний. Русів, 4.V.1936. Василь Стефаник”* [*цит. за: Петро Саварин. Великий син великого батька (Кілька штрихів до портрета) // Далекі від Батьківщини. – С. 84*]. Він не тільки в житті, але й перед обличчям смерті залишався чесним. Чим теж дуже нагадував свого батька, Василя Стефаника. Пригадуєте той фрагмент зі спогадів Івана Подюка, де він розповідає про останні дні життя Василя Стефаника, і щоби заспокоїти важко хворого, лікар збрехав, сказавши вмираючому письменникові, що це важка криза, яка минеться. На що Стефаник, у звичному для себе стилі, відповів: *“Брешеш! Дотепер ти казав правду, а тепер брешеш, небоже! Хіба ви всі подуріли і не бачите, що я вже по шию в гробі”* [*цит. за: Клиновий Ю. Моїм синам, моїм приятелям. – С. 609*]. Юрій Стефаник в одну з останніх своїх зустрічей із приятелем Петром Саварином сказав так: *“Петре, кожний мусить вийти на свою Голготу сам. Я смерті не боюся. Не хочу тільки задовго терпіти!”* [*Петро Саварин. Великий син великого батька (Кілька штрихів до портрета) // Далекі від Батьківщини. – С. 88*], а Федорові Погребеннику в листі від 8 березня 1985 року пише: *“Дозвольте при прощанні – я вмираю на рака – обняти Вас міцно і подякувати Вам за все, що Ви зробили для утривалення пам'яті про мого Батька”* [*Юрій Стефаник. Роздуми про батька. – С. 201*].

У кожному з листів Юрій Стефаник виявляє турботу і любов до батька: *“(...) Чуюся добре і тішуся, що врешті сповнилися бажання нас всіх і що я чуюся досить сильний, аби Вам помагати. Лише ви дуже уважайте на себе, щоби я – коли приїду в недалекім часі – застав вас здоровими...”* [*лист із Варшави, 11 травня 1936 // Далекі від Батьківщини. – С. 9*]. Через декілька днів у листі знову прохання до батька: *“Ви держіть міцно, менше куріть, не пийте горілки, дайте собі пустити кров, одним словом дуже уважайте на своє здоров'я”* [*лист із Лондона, 19 травня 1936 // Далекі від Батьківщини. – С. 10*]. Брата Кирила Юрій Стефаник просить: *“Ти сам нічим не журися, уважай на тата і на*

цьоцю. Цего одного я від Тебе вимагаю” [лист від 31 травня 1936 // **Далеко від Батьківщини.** – С. 27].

У наступному листі до батька Юрій Стефаник вибачається за синівську різкість: “Світ дуже великий і цікавий, одно мені прикро, що Ви і цьоця хоруєте. Ви вибачайте, що я так написав свій попередній лист до Вас, але Ви добре знаєте, що він був лише висловом великого мого прив’язання до вас і бажанням ще Вас бачити” [лист від 22 травня 1936 // **Далеко від Батьківщини.** – С. 11]. Всі листи 1936 року підписані: “Ваш син Юрко” і “Все Ваш Юрко”.

Ностальгія за домом, різного роду побутові справи, намагання продати книги батька (львівське видання 1933 року «Твори», 100 примірників якого Юрій привіз у Канаду, аби популяризувати творчість Василя Стефаника між канадійськими українцями і на виручені гроші підтримати родину в Русові), переживання за здоров’я батька і цьоці (Олени Плешкан), розповіді про намагання вжитися у новому для себе канадійському світі – складають основну тематику листів Юрія Стефаника до батька. Так, у листі, датованому умовно «3 кінця 1936», Юрій розповідає батькові про особливості політичного співжиття українських емігрантів і дає їм різку, але справедливу характеристику: “Політичні умови тут попросту неможливі, вільна країна, можна все робити, що хто захоче, а українці так між собою розсварені, що я попросту не знаю, на котру ногу стати” [**Далеко від Батьківщини.** – С. 22]. А братові Кирилові вже після смерті батька конкретизує ситуацію, яку він побачив у Канаді: “Уяви собі 120 укр. лікарів, адвокатів, інженерів і т.д., всіх з університетськими дипломами, всіх в великій мірі засимільованих, що через незнання укр. культури і історії погорджують своїми батьками і своїм народом, всіх у фраках і дуже розумних (...)” [**Далеко від Батьківщини.** – С. 31].

Одна із найкращих оцінок Василя Стефаника як людини і письменника звучить у останньому листі Юрія Стефаника до батька: “Найдорощі Тату! Ваш останній лист разом з протестом, я одержав і тішуся дуже, що хочете вертати до віри батьків. Ви маєте повну рацію, коли кажете, що Ви не були ніколи ані радикалом, ані атеїстом. Ви на мою думку є все-Українцем і належите до цілої нації, а не до якоїсь більшої чи меншої групи. Щодо проблем вічних, то я знаю одно: Ви не ходили до церкви, ані не били поклонів, але Ви ніколи не були жадним фарисеєм. Ви на своїм життю не скривдили нікого, противно Ви все помагали бідним людям, стільки лише могли. Через те Ви не потребували шукати Бога в церкві, бо Він був в Вас самих, в Вашім серці. Тому тепер, тату, коли Ви почуваете себе хорими і змученими, я маю абсолютну певність, що Ви не потребуєте дуже журитись минулим. Ви зробили стільки добра для свого народу і для своїх ближних, що Бог і вічність для Вас не страшні” [**Далеко від Батьківщини.** – С. 23]. А цьоці Олені Плешкан Юрій Стефаник так передав свої почуття після смерті батька: “Він був

такий великий і сильний, що коли подумаю про те, що його нема, то здається мені, що Бог помер на світі. Його смерть переконала мене про те, що я мушу вмирати. А тепер чую себе так, як людина, отщо втратила зір і в темноті шукає дороги” [лист з Едмонтонa від 13 лютого 1937 р. // *Далеко від Батьківщини.* – С. 22].

Розглянуті листи Юрія Стефаника до батька лише увиразнюють яскравість і непересічність цієї великої постаті. Він мав дуже багато спільного з батьком, на що вказував у вступному слові на відкритті вечора із вшанування пам’яті Юрія Стефаника у 1996 році в Едмонтоні Іван Стадник: *“Між батьком і сином Юрієм були певні подібності. Батько студював медицину, але ніколи її не практикував. Увійшов в українську літературу як великий письменник-новеліст. Юрій Васильович закінчив правничий факультет, але ніколи не практикував право. І також увійшов в історію української літератури як визначний критик, дослідник”* [Далеко від Батьківщини. – С. 67]. А Петро Саварин на тому ж зібранні свій виступ завершив переконанням: *“Іншими словами, я далі вірю, що від тепер в українській літературі буде двох Стефаніків, Василь і Юрій, що подвоїть «тріумф роду Стефаніків»”* [Далеко від Батьківщини. – С. 89].

І хоча переконання залишилося більше бажаним, але в цьому провини ні Юрія Стефаника, ні Петра Саварина немає. Причина у нас самих, про що добре сказала Олександра Черненко, яку Юрій Стефанік переконав написати працю про Стефаніка-експресіоніста, у своєму виступі того ж 1996 року: *“Українська спільнота, а передусім українська інтелігенція не вміла, й досі не вміє створювати прихороженого ґрунту для розвитку творчого середовища своїх працівників пера”* [Далеко від Батьківщини. – С. 72].

Гадаю, нам треба вийти за межі постаті Василя Стефаніка, популяризуючи синівський, громадянський і науковий подвиг Юрія. Тільки тоді ми будемо сильними, коли зламаємо наукові стереотипи, в які самі себе загнали. Через геніальний новелістичний талант батька до професійного і чесного літературознавчого і літературно-критичного набутку сина. Іншого шляху, аби додати наукової інтриги стефанікознавству, я не бачу. І розмова про листи Юрія Стефаніка лише перший крок у цьому напрямі.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 11.05.2016 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Хоробом С.І.*

**YURIJ STEFANYK'S LETTERS: "EVERYONE HAS TO ASCEND
HIS CALVARY ON THEIR OWN"****Ye. M. Baran**

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; Ukrainian Literature
Department, Faculty of Philology;
76018, Ivano-Frankivsk, Shevchenko Str., 57; ph. 0673094151*

*The article investigates the correspondence of Vasyl Stefanyk's son
Yurii, where the personality (human and creative) of Vasyl Stefanyk is
disclosed.*

Key words: *letter, Vasyl Stefanyk.*